

1. Wzrost
2. Do władzy
3. My odczyt o alt

Gdańsk, 20 grudnia 2016 r.

Prof. zw. dr hab. Zdzisław Brodecki

Dziękuję

29.12.2016

prof. dr hab. Zbigniew Witkowski

OCENA

**rozprawy doktorskiej Michała Jakuba Nowakowskiego
pt. „Europejski Bank Centralny jako instytucja Unii Europejskiej, ze
szczególnym uwzględnieniem jego funkcji wobec kryzysu euro”
przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Jana Galstera
i dr Pauliny Justyńskiej na Wydziale Prawa i Administracji
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu**

I. Wybór tematu i sformułowanie tytułu

Traktat z Lizbony zakończył proces instytucjonalizacji EBC, a jednocześnie przyznał tej instytucji UE osobowość prawną i podmiotowość prawnomiędzynarodową. Te zmiany o rewolucyjnym charakterze wywołały „lawinę” prac na ten temat pióra najwybitniejszych znawców polityki pieniężnej za granicą i w kraju. Eksplozja refleksji teoretycznych i komentarzy praktycznych poświęconych EBC zobowiązywała Doktoranta do uporządkowania wielu myśli i do polemiki z uznanymi autorytetami. Podjęcie się tego zadania było uzasadnione z uwagi na fakt, że kluczowe zmiany ładu instytucjonalnego procesów integracyjnych dokonują się w reakcji na sytuacje kryzysowe. Tematyka rozprawy doktorskiej jest wciąż aktualna, bowiem obszary działalności EBC związane z kryzysem finansowym znajdują się w centrum zarządzania kryzysowego, które – jak słusznie podkreśla Doktorant – jest nadal *terra incognita*. Od dokonania właściwej oceny tych działań w kontekście mierzalnych wskaźników gospodarczych zależy los nie tylko EBC, ale również nowo utworzonej

Unii Bankowej, o ile nie los Unii Europejskiej, która rzeczywiście staje przed dylematem: dalsza integracja czy rozpad? Od polityki monetarnej i jej kolejnego celu w postaci stabilności finansowej zależy bowiem bezpieczeństwo finansowe, które wywiera znaczący wpływ na bezpieczeństwo gospodarcze i bezpieczeństwo polityczne.

Podkreślenie roli, jaką EBC pełni w walce z kryzysem euro w tytule rozprawy ma sens, bowiem zwraca uwagę na konieczność dokonania analizy kontekstualnej (*contextual approach*). Kontekst działań antykryzysowych (prewencyjnych) umożliwił Doktorantowi postawienie kilku interesujących tez, które potwierdzają, że prawo zawsze występuje w interakcji z rynkiem i kulturą. Dzięki temu praca wnosi cenny wkład do teorii stosunków transgranicznych i międzynarodowych.

II. Metody badawcze stosowane w rozprawie

W pracy dominują rozważania korzystające z osiągnięć metody dogmatycznoprawnej, rozumianej jako typ refleksji obejmującej analizę, systematyzację, wykładnię i stosowanie obowiązującego prawa. Akceptacja poglądów Jerzego Wróblewskiego na temat zagadnień metodologicznych prawoznawstwa jest w pełni uzasadniona, zważywszy że ten wybitny uczony nie stronił od krytyki prawa i jest najczęściej cytowanym przez sędziów Sądu Najwyższego.

Stosowanie niestandardowych instrumentów polityki pieniężnej i przyznanie EBC nowych funkcji w zakresie nadzoru ostrożnościowego jest efektem realizacji podstawowego celu Unii Europejskiej w postaci integracji „krok po kroku”. Legitymizacja tych działań przez Trybunał Sprawiedliwości UE powoduje, że punkt ciężkości przenosi się z „prawa” na „politykę prawa”, którą unijne instytucje realizują w granicach przyznanych kompetencji i w zgodzie z właściwą procedurą. Z tego względu Doktorant sięgnął również po metodę rekonstrukcjonistyczną w rozumieniu Zygmunta Ziemińskiego – autora podkreślającego znaczenie norm kompetencyjnych we współczesnym prawoznawstwie. Dzięki temu uniknął błędu formalizmu w

stosowaniu prawa. Po to, by przetrwać, Unia Europejska musi nadać tej polityce wysoką, wręcz antyczną rangę.

Takie rozumienie polityki prawa odzwierciedla metafora „*Order without law*”, którą należy rozumieć jako dbałość instytucji o porządek oparty o normy kompetencyjne i proceduralne w sytuacji, gdy obowiązujące prawo materialne stoi temu na przeszkodzie. Ma to miejsce zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, których zwalczanie wymaga odejścia od reguł zapisanych w tekstach prawnych. Doktorant jest bliski takiemu rozumieniu polityki prawa, skoro zdecydował się nadto na analizę funkcjonalną – rozumianą jako badanie funkcji, czyli tego jak funkcjonują w rzeczywistości przepisy prawne, instytucje prawne lub nawet poszczególne pojęcia. Gdyby zakwestionował zgodność z prawem różnego rodzaju rezolucji lub zaleceń w sprawie prowadzonej przez EBC polityki pieniężnej i sprawowania nadzoru nad wykonywaniem zadań powierzonych tej instytucji w ramach jednolitego mechanizmu nadzorczego, to sprowadziłby nurt przedstawicieli *critical legal studies* do absurdu. Z uznaniem należy przyjąć, że tego nie uczynił.

Problematyka będąca przedmiotem rozprawy znajduje się w epicentrum ekonomicznej analizy prawa, której walory ujawniają się zwłaszcza w odniesieniu do działań antykryzysowych podjętych przez EBC. Doktorant zastosował tą metodę podczas oceny niektórych instrumentów – takich jak poziom inflacji i deflacji czy wysokość oprocentowania obligacji skarbowych państw strefy euro. Wbrew temu co sam twierdzi, jest to klasyczna forma ekonomicznej analizy prawa, bowiem metoda stosowana przez twórców i zwolenników korzystania z narzędzi ekonomicznych podczas analizy funkcjonowania prawa (tego, jakie prawo jest czy też jakie powinno być) odnosi się nie tylko do sfery prywatnej, ale również – a ostatnio przede wszystkim – do sfery publiczno-prawnej. Zmusza do tego obowiązek oceny skutków regulacji już w fazie projektowania aktów legislacyjnych.

Dla oceny efektywności EBC i jego funkcji wobec kryzysu euro niezwykle ważna jest metodologia współczesnej komparatystyki prawniczej, polegająca na analizie struktury

systemów prawnych, treści stosunków prawnych i rozwoju prawa. Dlatego z uznaniem należy ocenić wzmianki dotyczące porównania EBC z FED-em. Przed oddaniem pracy do druku warto porównać model europejski z modelem amerykańskim i azjatyckim (opartym o porozumienie zawarte między bankami centralnymi Chin i Japonii) na tle procesów integracyjnych i dezintegracyjnych zachodzących w Ameryce, w Europie i w Azji. Jest to istotne, bowiem model azjatycki okazał się o wiele bardziej skuteczny w walce z kryzysem finansowym niż amerykański czy europejski. Stało się tak przede wszystkim dlatego, że MFW odgrywa znacznie większą rolę w modelu amerykańskim (z racji Porozumienia Waszyngtońskiego zawartego między Ministrem Skarbu USA, Bankiem Światowym i MFW) i europejskim (z racji porozumienia między EBC a MFW) niż w modelu azjatyckim (z racji niezależności banków azjatyckich od MFW). Okazuje się, że strategia walki z kryzysami finansowymi prowadzona przez MFW nie jest skuteczna.

III. Zakres i konstrukcja rozprawy

Praca koncentruje się na analizie kompetencji unijnych instytucji w zakresie starych i nowych instrumentów polityki pieniężnej oraz realizacji zadań związanych z nadzorem makroostrożnościowym i stabilnością finansową. Jej przedmiotem są również relacje Unii Europejskiej i jej Państw Członkowskich z organizacjami międzynarodowymi wynikające przede wszystkim z faktu posiadania przez EBC statusu obserwatora w MFW i obserwatora w BIS, który organizuje *Global Economy Meetings* na temat rozwoju globalnej gospodarki i systemów finansowych. Rdzeniem tej rozprawy jest zatem bezpieczeństwo finansowe.

W centrum aspektu instytucjonalnego znajduje się „sieć bezpieczeństwa finansowego”, którą w Unii Europejskiej tworzą dwie instytucje: EBC i ESBC. Tym instytucjom powiązanych ze sobą w sposób organiczny poświęcono w pracy rozdział I (o genezie i atrybutach ich instytucjonalizacji), rozdział II (o ich organizacji wewnętrznej) i rozdział V (o relacjach międzyinstytucjonalnych i pozasystemowych). Przed przygotowaniem pracy do druku warto zastanowić się nad połączeniem tych

rozdziałów w jednej części poświęconej analizie statutu i kompetencji instytucji tworzących sieć bezpieczeństwa finansowego, biorąc pod uwagę instytucje unijne (architektura bezpieczeństwa finansowego) i instytucje światowe (urbanistyka bezpieczeństwa finansowego). Dzięki takiemu zabiegowi można bardziej wyeksponować znaczenie norm kompetencyjnych i wzajemnych powiązań między instytucjami w ramach sieci.

W pozostałych rozdziałach przedstawiona została polityka pieniężna i walutowa EBC (rozdział III) oraz związany z nią nadzór finansowy EBC (rozdział IV). Są to kluczowe problemy „bezpieczeństwa finansowego”, które w okresie kryzysu finansowego wiążą się ściśle z zarządzaniem kryzysowym. I te rozdziały warto połączyć w jedną część poświęconą analizie instrumentów finansowych i zdań realizowanych w ramach Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego. Z kolei dzięki temu zabiegowi można uwagę skupić na normach prawa materialnego (o stosunkowo niewielkim znaczeniu z racji nienadążania przepisów wiążących za wymogami życia) i prawa procesowego (o podstawowym znaczeniu dla polityki prawa, której jakość decyduje o skuteczności zwalczania sytuacji kryzysowych).

Przyjęta w rozprawie konstrukcja jest przejrzysta i jako taka odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim. Dzięki niej Doktorant mógł zaprezentować swoją wiedzę na temat genezy instytucji i instrumentów prawnych stosowanych przez nie w praktyce, a jednocześnie dać dowód dobrej znajomości literatury. W publikacji przeznaczonej dla szerszego grona odbiorców warto zrezygnować z refleksji historycznych powtarzanych w każdej z książek o tej tematyce. Koncentracja na analizie struktury systemu (w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych), treści stosunków prawnych (instrumentów finansowych i nadzoru) i rozwoju prawa (z uwzględnieniem zarządzania kryzysowego) umożliwi zaprezentowanie własnego stanowiska w sposób bardziej wyraźny.

IV. Treść rozprawy

W rozważaniach poświęconych genezie EBC wyeksponowany został spór o model przyszłego banku centralnego zjednoczonej Europy, który zakończył się zwycięstwem niemieckiego *Bundesbanku*. Potraktowanie tego banku za wzorzec godny naśladowania i umiejscowienie siedziby EBC we Frankfurcie nad Menem świadczy o zamiarze zlokalizowania przyszłego rządu zjednoczonej Europy na terytorium Niemiec. Wszystko wskazuje na to, że tak jak swego czasu kryzys polityczny doprowadził do zjednoczenia (a de facto do wchłonięcia NRD przez RFN), to obecny kryzys finansowy w strefie euro spowoduje pogłębienie procesów integracyjnych w łonie tzw. kapitalizmu nadreńskiego i oderwanie się jego od tzw. kapitalizmu śródziemnomorskiego (będącego w głębokim kryzysie) i od tzw. kapitalizmu nadwiślańskiego (będącego w embrionalnej fazie rozwoju).

Badanie atrybutów instytucjonalizacji EBC wymagało precyzyjnego określenia osobowości prawnej i podmiotowości prawnomiędzynarodowej tej instytucji, która po Traktacie z Lizbony uzyskała formalny status instytucji UE. Doktorant doskonale wywiązał się z tego zadania ukazując przyczyny umocnienia EBC jako niezależnej instytucji stojącej na straży stabilności finansowej, za jakie uznał program skupu obligacji zabezpieczonych (CBPP) i program skupu akcji (SMP). W efekcie EBC został wyposażony w wiele uprawnień (jak dysponowanie własnym budżetem, organami decyzyjnymi oraz personelem), do których wykonywania niezbędne jest posiadanie osobowości prawnej i podmiotowości prawnomiędzynarodowej. O „sile rażenia” tej instytucji będącej rdzeniem ESBC świadczą dobitnie jej kompetencje prawotwórcze w postaci rozporządzeń, decyzji, zaleceń, opinii, wytycznych i instrukcji w zakresie spraw określonych przez Traktaty oraz Statuty ESBC i EBC. Na pozytywną ocenę zasługuje spojrzenie na te kompetencje przez pryzmat niezależności (braku zależności od jakiegokolwiek politycznej instytucji lub rządu, a w odniesieniu do kompetencji nadzorczych – również instytucji finansowych) oraz odpowiedzialności i transparentności (opartych o zasadę *accountability*).

W rozważaniach na temat organizacji wewnętrznej uwaga skupia się na strukturze Europejskiego Systemu Banków Centralnych z udziałem EBC i krajowych banków centralnych, które są zobowiązane do realizowania zadań związanych z funkcjonowaniem Unii Gospodarczej i Walutowej. Jest to struktura federacyjna, zbliżona strukturalnie do systemu amerykańskiej Rezerwy Federalnej – z Radą Prezesów Rezerwy Federalnej (odpowiednikiem EBC) i 12 regionalnymi bankami Rezerwy Federalnej (odpowiednikami krajowych banków centralnych Eurosystemu). W praktyce istotną rolę odgrywają liczne komitety, które wspierają swą ekspercką wiedzą proces decyzyjny ww. organów wewnętrznych. W tym względzie, zdaniem Doktoranta, wyróżnia się Komitet ds. Polityki Pieniężnej, a z punktu widzenia zasady odpowiedzialności i transparentności – Komitet Audytu.

Przyznanie EBC nowych uprawnień nadzorczych wzbogaciło dotychczasową strukturę organizacyjną tej instytucji o nowy organ – Radę ds. Nadzoru. Od początku istnienia tego organu toczy się spór co do jego relacji z Radą Prezesów EBC i Zarządem EBC. W literaturze „buduje się” tzw. chińskie mury w celu unikania potencjalnych konfliktów pomiędzy polityką nadzorczą i polityką monetarną. Te konflikty – zdaniem Doktoranta – ostatecznie będą rozwiązywane przez panele mediacyjne. Na tym przykładzie widać, że walka z kryzysem zadłużeniowym i stagnacją gospodarczą wymusza podejmowanie niestandardowych działań. Nie ma sensu wywoływać dyskusji co do ich legalności.

Nie tylko rekonstrukcja struktury instytucjonalnej, ale również środki zarządzania kryzysowego w postaci pakietów ratunkowych i interwencji na rynkach finansowych są reakcją Europy na kryzys strefy euro. Ten kryzys wymusza konieczność stworzenia wręcz nowej filozofii polityki pieniężnej w oparciu o instrument refinansowy umożliwiający zaciąganie jednodniowych kredytów przez instytucje kredytowe (*margin lending facility*) i instrument depozytowy umożliwiający instytucjom kredytowym posiadającym nadwyżki środków na rachunku KBC lub EBC ich bezpieczne zdeponowanie (*deposit facility*). Na tym tle Doktorant dokonał wnikliwej analizy programu *Securities Markets Programme* (SMP), na który EBC po raz

pierwszy w historii zdecydował się w walce z kryzysem zadłużeniowym w Grecji. Tenże program znalazł się w ogniu krytyki ze względu na brak transparentności i brak efektywności, a jednocześnie przyczynił się do zakwestionowania kolejnego, bardziej rygorystycznego programu bezpośredniego skupu papierów wartościowych pod nazwą *Outright Monetary Transactions* (OMT) przez Niemcy i wszczęcia w tej sprawie postępowania prejudycjalnego przed Trybunałem Sprawiedliwości UE.

Podczas analizy tej precedensowej sprawy wszczętej przez niemiecki sąd konstytucyjny (*Bundesverfassungsgericht*) w 2014 r. Doktorant miał możliwość zaprezentowania umiejętności korzystania z argumentu natury prawnej. Przeprowadzony przez niego wywód dotyczący „ważenia zasad” według reguł ustalonych przez Alexy’ego świadczy o umiejętności prezentacji racji obu stron: niemieckiego sądu konstytucyjnego (obrońcy demokracji w sytuacji, gdy EBC próbuje wkraczać w kompetencje Państw Członkowskich) i Trybunału Sprawiedliwości UE (aprobowującego program OMT jako legalny). Orzeczenie Trybunału będące po myśli EBC jest – zdaniem Doktoranta – w pełni uzasadnione ze względu na konieczność zwalczania kryzysu finansowego w strefie euro.

Na wysoką ocenę zasługują również wywody poświęcone sprawie *Pringle v. Irlandia* z 2014 r., w której Trybunał potwierdził, że w tzw. trudnych sprawach uzasadnione jest odchodzenie od brzmienia Traktatów i stosowanie argumentacji z celu. Na marginesie Doktorant zauważa, że ważnym argumentem umożliwiającym dokonywanie operacji na rynkach finansowych w postaci zakupu i sprzedaży bezwarunkowej jest zgodność tej konkluzji z zasadą subsydiarności.

Stanowisko zajmowane przez Trybunał Sprawiedliwości stworzyło właściwy klimat do podjęcia przez Radę Prezesów EBC kolejnych programów dotyczących programu skupu aktywów (*Expanded Asset Purchase Programme*), który według Doktoranta można zaliczyć do klasycznego luzowania ilościowego (*quantitative easing*). Krytyczne uwagi pod adresem aktywizmu Trybunału są mało przekonujące, skoro legalizacja tych rzekomo radykalnych programów i tak nie zażegnała kryzysu.

Brak efektywności EBC i kontroli ze strony tzw. Troiki (MFW, EBC i Komisji Europejskiej) to główne przyczyny utworzenia Europejskiego Mechanizmu Stabilności (*European Stability Mechanism - ESM*) z siedzibą w Luksemburgu poza strukturami Unii Europejskiej. Państwa tworzące ESM wzorowały się przy tym na strukturze organizacyjnej MFW, dążąc do stworzenia regionalnego „Europejskiego Funduszu Monetarnego”. Doktorant dostrzegł, iż pomimo usytuowania poza UE (głównie ze względu na niewystarczający budżet UE) ESM podejmuje działania zgodnie z prawem unijnym. Jest to rozwiązanie bez precedensu, godne odrębnego studium z teorii prawa. Sceptycy podkreślają, że przyjęte rozwiązanie może prowadzić do nadużyć (*moral hazard*) na dużą skalę.

Problem moralnego hazardu pojawia się również w kontekście występowania EBC w roli pożyczkodawcy ostatecznej instancji. Aby nie dopuścić do nadużyć EBC przyjął model ELA (*emergency liquidity assistance*), który opiera się na czterech zasadach sprecyzowanych przez Radę Prezesów EBC. I przy tej okazji Doktorant zachował umiar w ocenie postępowania EBC, usprawiedliwionego walką z kryzysem finansowym i gospodarczym.

W rozważaniach poświęconych EBC jako instytucji nadzoru finansowego uwaga skupia się na analizie przyczyn braku efektywności Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (*European Banking Authority*). Doktorant cytuje wybitnych znawców problemu, którzy wśród istotnych czynników wpływających na skuteczność nadzoru wymieniają: brak należytej instytucjonalizacji nadzoru (pomimo powołania w 2014 r. tzw. Unii Bankowej – składającej się z trzech filarów w postaci Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego, Restrukturyzacji i Uporządkowania Likwidacji Banków oraz ujednoliconych reguł dotyczących gwarantowanych wypłat depozytów na skutek likwidacji banku); brak centralizacji nadzoru (pomimo wykorzystania tzw. klauzuli delimitacyjnej w celu zwiększenia kompetencji nadzorczych EBC); brak integracji nadzoru (pomimo że obecny kryzys finansowy i gospodarczy ujawnił słabe strony rozdrobnienia sektora finansowego, które stanowi zagrożenie dla integralności jednej waluty i rynku wewnętrznego) i brak odpowiedniej hierarchii nadzorczej (pomimo

określenia zasad współpracy pomiędzy EBC i właściwymi organami krajowymi). Przeprowadzona analiza obejmuje zasady proceduralne, które gwarantują współpracę w dobrej wierze w ramach wspólnych zespołów nadzorczych oraz ochronę praw stron postępowania w sprawie nałożenia sankcji administracyjnych. Poziom tej klasycznej analizy dogmatycznoprawnej potwierdza doskonałą znajomość podstawowego filaru funkcjonowania Unii Gospodarczej i Walutowej w postaci Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego.

Wyjątkowo interesujący jest rozdział poświęcony relacjom międzyinstytucjonalnym i pozasystemowym EBC. O ile relacje międzyinstytucjonalne oznaczają interes kosmopolityczny w stosunkach wewnętrznych Unii Europejskiej, o tyle relacje pozasystemowe pozwalają udzielić odpowiedzi na pytanie o kosmopolityczny realizm naszej wspólnoty w nowym porządku świata.

O realizacji przez EBC idei kosmopolitycznej Europy decydują zasady ogólne o charakterze strukturalnym (ustrojowym), które w świetle art. 13 TUE obejmują swym zakresem: zasadę autonomii instytucjonalnej, zasadę równowagi instytucjonalnej, zasadę jednolitych ram instytucjonalnych oraz zasadę lojalnej współpracy. Doktorant przypisał szczególne znaczenie zasadzie równowagi instytucjonalnej, która chroni przede wszystkim interes obywateli Unii. Cenne jest spostrzeżenie, że kompetencje EBC w aspekcie wewnętrznym (realizowane w dialogu między instytucjami UE) powinny znajdować odzwierciedlenie również „na zewnątrz” (zgodnie z tzw. doktryną paralelizmu).

Względy praktyczne zadecydowały o tym, że organem odpowiedzialnym za realizację polityki pieniężnej na forach i w organizacjach międzynarodowych jest EBC, który w MFW posiada status obserwatora, a w FSB (*Financial Stability Board*) i w BIS (*Bank for International Settlements*) status członka. Jest to niezwykle istotne, bowiem tzw. Troika (MFW, EBC i Komisja Europejska) decyduje o pożyczkach dla Państw Członkowskich wymagających wsparcia. Dostrzeżenie tej problematyki podnosi walory ocenianej pracy.

V. Ustosunkowanie się do tez rozprawy

Punkt ciężkości rozprawy spoczywa na analizie norm kompetencyjnych, które odgrywają zasadniczą rolę w zintegrowanym porządku prawnym. Kompetencje EBC mogą być potraktowane jako rdzeń systemu integrującego się w skali krajowej, ponadnarodowej i międzynarodowej. Trudno sobie wręcz wyobrazić próbę rozbijania łańcucha powiązań EBC w stosunkach wewnętrznych z krajowymi bankami centralnymi z racji ich przynależności do ESBC oraz w stosunkach zewnętrznych z MWF z racji ich przynależności do tzw. Troiki. Ten przykład potwierdza zasadność głoszonej przede mnie teorii zintegrowanego porządku prawnego, w świetle której osobowość prawna i podmiotowość prawnomiędzynarodowa jest w cieniu scenariusza współpracy między wszystkimi aktorami na jednolitym rynku łączącym rynek wewnętrzny (funkcjonujący w Unii Europejskiej) z rynkiem światowym.

Walory teorii zintegrowanego porządku prawnego ujawniają się w kontekście zasad ustrojowych, które zazwyczaj odnosi się do ustroju Unii Europejskiej, mając na myśli zasadę autonomii instytucjonalnej, zasadę równowagi instytucjonalnej, zasadę jednolitych ram instytucjonalnych oraz zasadę lojalnej współpracy. Analiza funkcjonowania EBC potwierdza słuszność dokonania rekonstrukcji tych zasad konstytucyjnych w oparciu o *judicial review* z myślą o integracji porządku prawnego (*courts as lawmakers*) w dialogu między sądami krajowymi, ponadnarodowymi i międzynarodowymi w ujęciu horyzontalnym i wertykalnym (*the mediating continuum*). W grę wchodzi tutaj przede wszystkim sądy konstytucyjne, które odgrywają istotną rolę w walce z kryzysem finansowym na każdym forum.

Nowe podejście do zagadnienia wymaga koncentracji na analizie dynamicznej (inspirowanej przez kolejne fazy kryzysu finansowego), kontekstualnej (zależnej od przynależności danej instytucji do określonego modelu integracji) i komparatystycznej (zależnej od specyfiki kryzysu finansowego w określonym regionie świata i od roli sądów konstytucyjnych tego regionu w rozwiązywaniu europejskich, amerykańskich, czy też azjatyckich spraw). Dopiero po przeprowadzeniu tego typu analizy możliwe

jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy dana instytucja przekroczyła granice swoich kompetencji i ewentualnie w jaki sposób rozstrzygać spory kompetencyjne. Proponuję uwzględnienie tej refleksji podczas przygotowania pracy do druku.

Z normami kompetencyjnymi wiążą się organicznie normy proceduralne. Nie są one rozwinięte na miarę wyzwań XXI wieku. Widać to wyraźnie w kontekście współpracy pomiędzy wszystkimi instytucjami zaangażowanymi w walkę o bezpieczeństwo finansowe, która wciąż zależna jest od metody koordynacji i wzajemnego uznania. Przed oddaniem pracy do druku warto przemyśleć postulat wzmocnienia polityki prawa poprzez uzależnienie jej od jakości norm kompetencyjnych i proceduralnych. Akceptacja tego punktu widzenia pozwoli Doktorantowi uniknąć powtarzania za innymi zwrotu „*soft law*”, który błędnie sugeruje utożsamianie norm prawnych wyłącznie z prawem materialnym jako wiążącym bądź nie obligującym do przestrzegania.

W rozważaniach poświęconych normom prawa materialnego warto silnie zaakcentować tendencję do przechodzenia od polityki pieniężnej do polityki gospodarczej. Temu zjawisku towarzyszy wzbogacenie celu przyświecającego EBC w postaci stabilności cen o stabilność finansową oraz fakt przenikania się sfer polityki pieniężnej i gospodarczej. Z rozważań zawartych w recenzowanej pracy wynika, że bezpieczeństwo finansowe i bezpieczeństwo gospodarcze zaczynają wspólnie tworzyć nową jakość. Z tego powodu należy się zgodzić z tezą o bezzasadności oddzielania sfer polityki monetarnej i nadzorczej.

VI. Forma rozprawy

Rozprawa jest napisana językiem, który cechuje jasność przekazu i poprawność stylistyczna. Doktorant unika używania zdań wtrąconych, zazwyczaj utrudniających zrozumienie myśli. Jeśli do tego doda się umiejętność formowania zdań w akapity nie krótsze niż 10 linijek i nie dłuższe niż 20 linijek, to formę pracy można uznać za wzorową.

O erudycji Doktoranta świadczą przypisy odzwierciedlające stan obowiązujących źródeł prawa i bogatą literaturę – tak krajową, jak i obcą. Potwierdza to wykaz aktów prawnych i orzecznictwa oraz starannie uporządkowana bibliografia.

VII. Konkluzja

Wybór tematu niezwykle istotnego dla kosmopolitycznej Europy, wyjątkowa erudycja związana z wykorzystaniem wielu cennych monografii i artykułów oraz orzecznictwa sądów krajowych i ponadnarodowych, przeprowadzenie wnikliwej analizy Europejskiego Banku Centralnego i roli, jaką odgrywa ta instytucja w walce z kryzysem finansowym, wzorowa forma i dobre opracowanie warsztatu naukowego – to cechy, które decydują o uznaniu recenzowanej pracy za bardzo dobrą. Ta rozprawa w pełni zasługuje na wyróżnienie i publikację.

Nie mam żadnej wątpliwości, że rozprawa doktorska Michała Jakuba Nowakowskiego pt. „Europejski Bank Centralny jako instytucja Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem jego funkcji wobec kryzysu euro” spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595 ze zmianami).

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej Autora do publicznej obrony.

